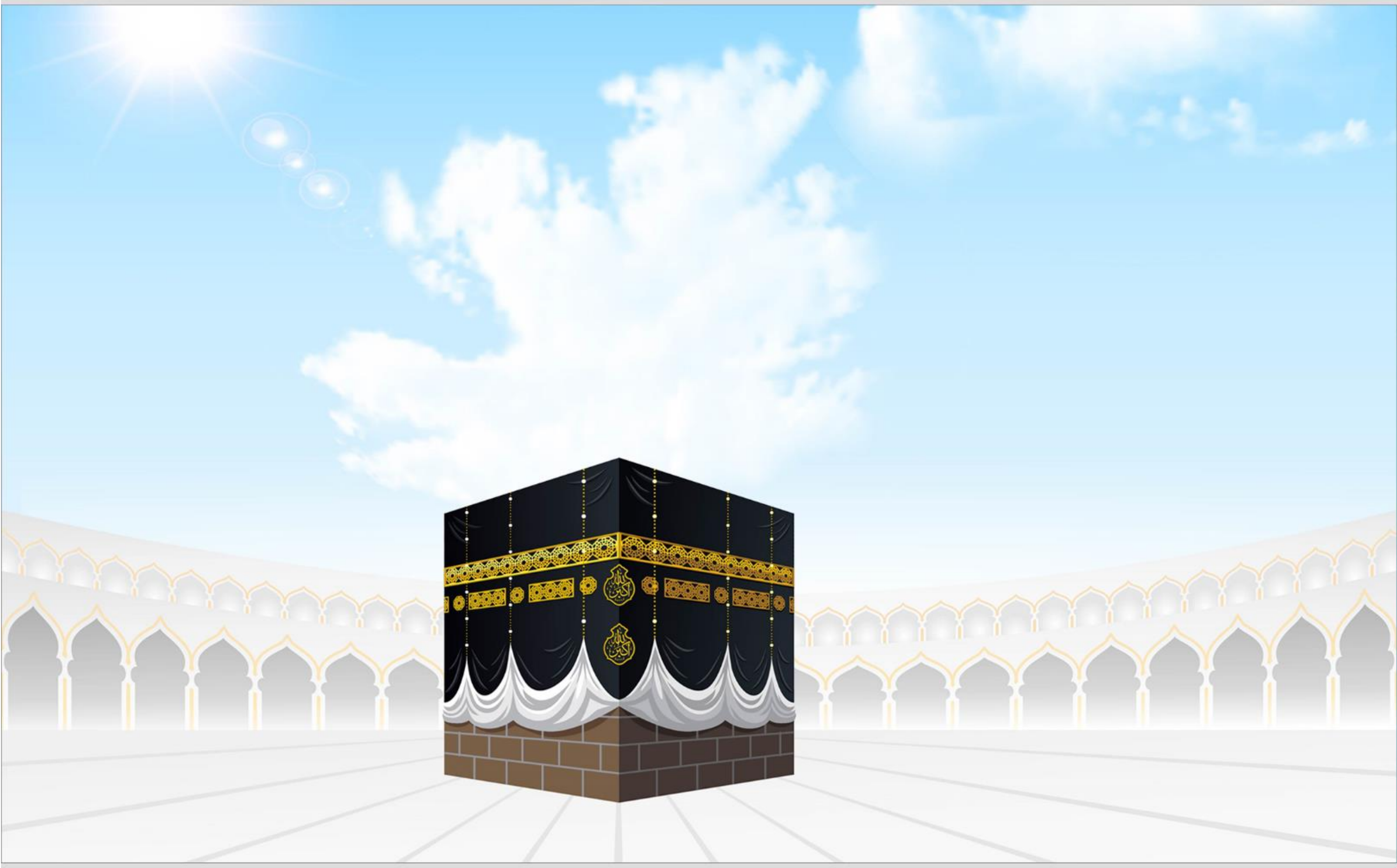
مرکز مطالعات اسلامی بینش
WWW.BINESH.CC

۴۴ نکتهٔ مفید دربارهٔ دههٔ نخست ذوالحجه

ویراست اول

نویسنده: محمدصالح المنجد
ترجمه: واحد ترجمهٔ بینش

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله والصلاة والسلام على رسول الله، أما بعد:

این کتابچه شامل مجموعه ای از نکات و چکیده هایی است راجع به عبادتهای ده روز اول ماه ذی الحجه. از الله متعال میخواهم که مفید باشد.

محمد صالح المنجد

۱ خداونـد در بـین مخلوقـاتش برتـری قـرار داده و درجـات ومنزلـت برخـی را بـر دیگـری رفعـت بخشـیده و همچنـین بعضـی روزهـا و مـاه هـا را بـر سـایرین برتـری داده اسـت. مـن جملـه: ایـن ده روز اول از مـــاه ذی الحجـــه کـــه آن را از بهتـــرین روزهـــای ســـال قـــرار داده اســـت و بهتـرین ایـن ده روز هـم قربـان اسـت. بهتـرین روز هفتـــه روز جمعـــه اســـت و بهتـــرین شـــبها هـم، ده شـب آخـر رمضـان و بهتـرین ایـن شـبها، شب قدر است.

۲ خداونـد در طـول سـال، عطایـا و بخششـهایی دارد کـه بـه وسـیله آنهـا بـر بنـدگان یکتاپرسـتش منـــت می‌نهـــد. مـــن جملـــه: ده روز اول ذی الحجـه. یکـی از موسـم هـای بسـیار بـزرگ عبـــادت اســـت کـــه مومنـــان و بنـــدگان یکتاپرســـتش بـــرای کســـب درجـــات و جبـــران خلـل و نقـص بنـدگی و جبـران مافـات، چشـم انتظـار و مشـتاقش هسـتند. پـس سـعی کنـیم

نهایت تلاشمان را در آن انجام دهیم و جویای رحمات الهی باشیم.

۳ **ده روز اول ذی الحجه به طور مطلق، بهترین روزهای سال هستند.** در حدیث آمده: «در هیچ روزی به اندازه این ده روز عمل صالح نزد خدا محبوب نیست». گفتند: یا رسول الله حتی جهاد در راه خدا؟ فرمودند: «حتی جهاد در راه خدا مگر شخصی که با جان ومالش برود و برنگردد».[۱]

٤ **انجام واجبات و مستحبات در این ده روز** به نسبت سایر روزها پر فضیلت تر است و چند برابر می‌شود. اما مستحبات این ده روز بزرگتر از فرایض و واجبات سایر ایام نیست.[۲]

---

[۱] روایت بخاری ۹٦۹ و ترمذی ۷۵۷ و این لفظ روایت ترمذی است.

[۲] فتح الباری شرح ابن رجب ج۹ ص۱۵

۵ نماز خواندن در این ده روز بهتر از نماز در سایر سال است. همچنین: روزه گرفتن، قرائت قرآن، ذکر کردن، دعا، گریه وزاری به درگاه خداوند، نیکی با والدین، صله رحم، برطرف کردن نیازهای مردم، عیادت مریض، تشییع جنازه، نیکی به همسایه، اطعام فقرا و هر عملی که نفعش به دیگران برسد.

٦ فضیلت این ده روز شامل روز و شبش هم می‌شود. ولی ده شب آخر رمضان بهتر از ده شب اول ذی الحجه است به خاطر شب قَدر و ده روز اول ذی الحجه از روزهای رمضان برتر است به خاطر عید قربان و روز عرفه و یوم الترویه (روز هشتم که اعمال رسمی حج شروع می‌شود).[1]

٧ در این ده روز انواع مختلفی از عبادتهای بزرگ با هم جمع می شود که در بقیه ایام

---

[1] مجموع الفتاوی ج ٢٥ ص٢٨٧، بدائع الفوائد ابن قیم ج ٣ ص١٦٢، زاد المعاد ج١ ص٥٧ و تفسیر ابن کثیر ج٥ ص٤١٦

سال اینگونه نیست مانند: حج، قربانی کردن به اضافه نماز و روزه و صدقه ای که انجام می‌شود.[1]

از فضایل این ده روز یکی این است که الله متعال به شبهای پر فضیلتش قسم یاد کرده و می‌فرماید: ﴿والفجر و لیال عشر﴾ (سوگند به سپیده دم و شبهای دهگانه). و شبهای دهگانه بنا به قول جمهور مفسران و غیره، همان ده شب اول ذی الحجه است.[2] ۸

و از فضایلش این است که: روزهای مبارک ومشخصی است که خداوند به خاطر نعمت چهارپایان، ذکر ویاد خویش را در آن توصیه کرده ومی‌فرماید: ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ (تا شاهد منافع خویش باشند و ۹

---

[1] فتح الباری ج ۲ ص۴٦۰

[2] تفسیر ابن کثیر ج ۸ ص۳۹۰ و لطائف المعارف ابن رجب ص ٢٦٨

خدا را در روزهای معلومی به خاطر نعمت دامهای زبان‌بسته ای که روزی شان کرده است، نام ببرند). جمهور علما و اکثر مفسران می‌گویند منظور از روزهای معلوم همان ده روز اول ذی الحجه است.[1]

این ده روز: پایان ماه های معین شده برای انجام عمل حج است که خداوند در موردشان می‌گوید: ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ﴾ (حج در ماههای معینی است). که شامل: شوال، ذی القعد و ده روز اول ذی الحجه می‌شود. همانگونه که از بسیاری از صحابه مانند: عمر، فرزندش عبدالله، علی، ابن مسعود، ابن عباس وابن زبیر ودیگران نقل شده است و نظر اکثر تابعین هم همین است.[2]

---

[1] تفسیر بغوی ج ٥ ص٣٧٩، ابن کثیر ج ٥ ص١٥، لطائف المعارف ص٢٦٣

[2] لطائف المعارف ص٢٦٩ با اختصار

۱۱ از دیگر فضایل این ده روز: وجود روز عرفه در آن است که خداوند دینش را در آن کامل کرده و نعمتش را بر مسلمانان تمام کردند. همانگونه که می فرماید: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ (امروز دین شما را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم و اسلام را برای شما به عنوان آیینی برگزیدم).

۱۲ از فضایلش همچنین: وجود روز قربانی کردن است، همان روز حج بزرگ. که بزرگترین روز نزد خداوند متعال است همانگونه که در حدیث آمده: «بزرگترین روزها نزد الله متعال: روز عید قربان و روز قَر می باشد».[۱] (یوم القَر: روز بعد از عید قربان است. بدین خاطر به این اسم نامگذاری شده که مردم در آن در مِنی جمع

[۱] ابوداود ۱۷٦٥ و آلبانی آن را صحیح دانسته است.

می‌شـوند بعـد از اینکـه از انجـام اعمـال طـواف افاضه و قربانی کردن فارغ شدند).

۱۳ **عمـل صـالح در ایـن ده روز از بقیـه روزهـا پرفضـیلت تـر است** بـه خـاطر بزرگـی زمـان و مکـان بـه نسـبت حجـاج بیـت اللـه و بزرگـی زمان به نسبت غیر حاجی در دیگر سرزمینها.

۱٤ **سـلف صـالح بـرای عبـادت در ایـن ده روز بسـیار حـریص بـوده و نهایـت تلاششـان را می‌کردنـد و بسـیار بـزرگش می‌دانسـتند.** سـعید بـن جبیـر وقتـی ایـن ده روز می‌رسـید در عبـادت تلاش عجیبـی می‌کـرد تـا جـایی که نـایی بـرایش نمی‌مانـد و بـر عبـادت شـبهایش دیگـران را تشـویق می‌کـرد و می‌گفـت: «چراغهایتـان را در ایـن ده شـب خـاموش نکنیـد». و ابـو عثمـان نهـدی هـم می‌فرمایـد: «سـلف صـالح سـه تـا ده شـب را بسـیار بـزرگ می‌داشـتند: ده شـب آخـر

رمضـــــان، ده روز اول ذی الحجـــــه و ده روز اول ماه محرم».

۱۵ بـر مسـلمان لازم اسـت کـه ایـن ده شـبانه روز را بـرای عبـادت و عمـل صـالح و آبـادان کـردن اوقـاتش بـا طاعـات و قُربـات، بـه غنیمـت بدانـد. خیلی عجیب است که ما بـرای عبادت و طاعـت در رمضـان انـرژی و نشـاط خـوبی داریـم ولـی بـرای ایـن ایـام کـه از روزهـای رمضـان هـم پـر فضـیلت‌تر اسـت و عمـل صـالح در آن نـزد خـدا برتـر و محبـوب‌تر اسـت، تنبلـی به خرج می‌دهیم.

۱۶ از ضـایع کـردن اوقـات در ایـن ده روز بـا خـواب و بگـو مگـو و تلویزیـون نگـاه کـردن و مشـغول شـدن بـه شـبکه هـای اجتمـاعی، بـر حـذر باشـید. ایـن موسـم، غنیمـت و فرصـتی جبران ناپذیر است.

۱۷ بهترین اعمال در این ده روز، انجام حج مبرور است. در حدیث آمده: «حج مبرور پاداشش فقط بهشت است».[۱] به خصوص اگر حج واجب باشد و: «با بهترین شیوه ممکن انجام شود. از ادای واجبات و دوری از محرمات گرفته به اضافه احسان ونیکی در حق مردم و سلام کردن و اطعام فقرا و زیاد خدا را ذکر و یاد کردن و عج و ثج کردن. عجّ: بانگ برآوردن به لبیك (تلبیه)، و ثّج: قربانی کردن اشتران است».[۲]

۱۸ مستحب است در این ده روز زیاد خدا را یاد کرد، در تمامی اوقات و در هر حال و وضعیتی: نشسته، ایستاده، به پهلو خوابیده و سواره و پیاده.

۱۹ بسیار تهلیل (لا اله الا الله) و تکبیر (الله اکبر) و تحمید (الحمدلله) گفت. پیامبر

---

[۱] بخاری ۱۷۷۳ و مسلم ۱۳٤۹
[۲] لطائف المعارف ۲٦٤ و فتح الباری شرح ابن رجب ج ۹ ص١٤

صلی الله علیه و سلم می‌فرماید: «...پس در این ایام زیاد تهلیل و تکبیر و تحمید انجام دهید».[1] الله متعال در مورد حجاج خانه‌اش می‌فرماید: ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ (تا شاهد منافع خویش باشند و خدا را در روزهای معلومی به خاطر نعمت دامهای زبان‌بسته‌ای که روزی شان کرده است، نام ببرند).

تکبیر به همراه تسبیح (سبحان الله گفتن) و تحمید و تهلیل، باقیات صالحات و نهال‌های بهشت و محبوب‌ترین سخنان و الفاظ نزد الله متعال است. و نزد پیامبرمان صلی الله علیه وسلم از تمامی دنیا بهتر ومحبوب‌تر است. و لازم است نشسته و برخاسته و پیاده وسواره و در ماشین و خانه

[1] امام احمد ٥٤٤٦

و مسجد و کوچه و خیابان و بازار و محل کار، این اذکار با صدای بلند خوانده شود.

۲۱ لازم است افراد الگو و عموم مسلمین در محل اجتماعاتشان و مجالس و خانه هایشان الله اکبر را با صدای بلند بگویند. و اشکالی ندارد اگر به وسیله بلندگو یا هر ابزار دیگری در اماکن مختلف با صدای بلند این اذکار گفته شود.

۲۲ ابن عمر و ابوهریره رضی الله عنهما در این ایام به بازار می‌رفتند و تکبیر می‌گفتند و مردم همراهیشان می‌کردند. میمون بن مهران تابعی رحمه الله می‌گوید: «در ایام دهگانه مردم را می‌دیدم که با صدای بلند تکبیر می‌گفتند به گونه ای به خاطر کثرتش من آن را به امواج دریا تشبیه می‌کردم».

۲۳ همراه با تکبیر گفتن در این ایام، مژده نزدیک بودن پیروزی الهی را در اذهانمان زنده می‌کنیم. خیبر با تکبیر فتح شد. و به اذن خدا سایراماکن هم فتح خواهد شد و دشمنان شکست خواهند خورد.

۲٤ تکبیر، دو نوع است: مطلق و مقید. اما تکبیر مطلق: در تمامی این ده روز مشروع است و در آخرین روز ایام التشریق (یعنی روزهای ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ ذی الحجه) تمام می‌شود و در تمامی اوقات و احوال و اماکن و هر جایی که ذکر خدا در آن جایز باشد، گفته می‌شود و مسلمان با صدای بلند آن را انجام می‌دهد. الله متعال می فرماید: ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ (و خدا را در روزهای معلومی به خاطر نعمت دامهای زبان‌بسته‌ای که روزی شان کرده است، نام ببرند).

۲۵ تکبیر مقید مربوط به بعد از نمازهای فرض است. که از صبح روز عرفه برای غیر حاجی (برای حاجی از ظهر روز قربان یعنی روز عید آغاز می‌شود) شروع می‌شود و در بعد از عصر سومین روز از ایام التشریق یعنی روز ۱۳ام به پایان می‌رسد.

۲۶ دلیل وقت گزاری برای تکبیر مطلق و مقید، آثار متنوعی است که از صحابه پیامبر صلی الله علیه و سلم و سلف صالح وارد شده است. و از مشهورترین صیغه‌ها و الفاظ وارده در آثار برای تکبیر گفتن این صیغه است: (الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر، لا اله الا الله، والله اکبر، الله اکبر و لله الحمد). و به هر شکلی ادا شود مشکلی ندارد.

۲۷ گرفتن روزه نُه روز ذی الحجه یا هر چقدر که مقدور بود، مستحب است. در بعضی از احادیث و حکایات ثابت از سلف، روزه

گرفتن در این ایام وارد شده است. روزه، کفار گناهان و سپری در برابر آتش و بدیها است. در حدیث آمده: «کسی یک روز در راه خدا روزه بگیرد الله متعال صورتش را ۷۰ پاییز (یعنی ۷۰ سال) از آتش جهنم دور می‌کند».[۱]

۲۸ روزه روز عرفه برای غیر حاجی سنتی نبوی و غنیمتی بزرگ است که کفاره گناهان دو سال است. در حدیث آمده: «روزه روز عرفه امید وگمانم به خدا این است که کفاره گناهان سال قبل و سال بعدش هم باشد».[۲]

۲۹ کامل‌تر و سزاوارتر در انجام روزه مستحب و مشخص مانند روزه عرفه، این است که شخص درشب نیت بیاورد تا اجرش کامل باشد و نقصی در آن ایجاد نشود.

---

[۱] بخاری ۲۸٤۰ و مسلم ۱۱۵۳
[۲] مسلم ۱۱٦۲

۳۰ لازم است خانواده و فرزندان و افراد تحت ولایت را به گرفتن روزه روز عرفه توصیه ومُلزم کرد. سعید بن جبیر می‌فرماید: «خدمتکارانتان را بیدار کنید تا برای روزه روز عرفه سحری کنند».

۳۱ سعی کن وحریص باش بر اینکه با غروب خورشید روز عرفه، گناهان تو نیز غروب کند.

۳۲ از تجارت‌های پرسود در این ده روز، ختم کامل قرآن همراه با تدبر و تأمل است. خداوند در مقابل هر حرف که تلاوت شد، یک اجر به شخص می‌دهد و تا ده برابر هم می‌رود و در این ایام به نسبت بقیه روزها بیشترو مضاعف‌تر است.

۳۳ «بهترین نماز بعد از نمازهای واجب، نماز شب است».[۱] شخص مسلمان نباید تلاش مضاعفش برای برپایی نماز شب را در شبهای رمضان محدود ومحصور کند و بلکه در این ایام دهگانه نیز برای خواندن نماز شب تلاش کند.

۳٤ سعی کن در این روزها، بهره و نصیبی از این فرموده الله متعال داشته باشی: ﴿وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ﴾ (آمرزش‌خواهان در سحرگاهان). واین فرموده اش: ﴿كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ (آنان اندکی از شب را می‌خوابیدند و بیشتر آن را به عبادت و بندگی می‌گذراندند). این اوقات، وقت نزول الهی و قبول استغفار و اجابت دعا و عطا کردن به

---

[۱] مسلم ۱۱٦۳

درخواســـت کننـــدگان اســـت. بارالهـــا مـــا را از فضل خود محروم مکن.

۳٥

صـــدقه دادن از بزرگتـــرین عبـــادات اســـت. و برهـــان و حجتـــی بـــر راســـتی و صـــداقت ایمـــان شـــخص اســـت. و صـــاحب آن روز قیامـــت در ســـایه صـــدقه اش خواهـــد بـــود و از بلایـــای نـــاگوار او را محافظـــت می‌کنـــد و گناهـــانش را پـــاک کـــرده وخشـــم خداونـــد را فرومی‌کشـــاند و ســـبب برکـــت مـــال و ازدیـــاد رزق و روزی اســـت و حتمـــا خداونـــد بـــرایش جـــایگزین می‌کنـــد. و در ایـــن ایـــام قطعـــا اجـــر و آثـــارش بیشـــتر وبهتـــر است.

۳٦

از محبـــوبترین اعمـــال نـــزد خداونـــد، خوشـــحال کـــردن شـــخص مســـلمان اســـت بـــا انجـــام صـــله رحـــم یـــا دادن صـــدقه یـــا قضـــای حـــاجتش. حـــال اگر در این ده روز باشد چگونه خواهد بود؟

۳۷ جویا شدن از خانواده حاجی و نیکی به آنان و مراقب از فرزندانش در غیاب وی، از کارهای خیری است که در این ایام می‌توان انجام داد. در حدیث آمده: «کسی که شخصی حاجی را آماده کند برای حج یا سرپرستی خانواده‌اش را به عهده بگیرد، مثل وی مأجور است بدون اینکه از اجر و پاداش هیچکدام کم شود».[1]

۳۸ از عبادات بزرگ در این ده روز، نماز عید و سپس قربانی کردن است، که از سنت‌های موکد پیامبر صلی الله علیه و سلم است. الله متعال می فرماید: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ﴾ (پس برای پروردگارت نماز گزار و قربانی کن).

۳۹ نگرفتن موهای بدن و ناخن نگرفتن برای کسی که می‌خواهد قربانی کند عبادت است و از غروب خورشید آخرین روز ماه ذی

[1] ابن خزیمه ۱۹۳۰ و امام آلبانی حدیث را صحیح میدانند.

القعـده آغـاز می‌شـود. در حـدیث آمـده: «اگـر هـلال مـاه ذی الحجـه را مشـاهده کردیـد و خواستید قربانی بکنید -یا تا وقتی که قربانی می‌کنیـد- موهـای بـدن و نـاخن هایتـان را نگیرید».[1]

کسـی کـه بزرگـی و عظمـت چیـزی را کـه می‌طلبد بداند، زحمت و تلاشـی که در راه بـه دست آوردنش می‌کشـد، برایش آسان و سبک خواهـد بـود. آگـاه باشـید کـه کـالای خـدا ارزشـمند اسـت. آگـاه باشـید کـه کـالای خـدا بهشـت اسـت. پـس بـه انجـام کارهـای خیـر مبـادرت بـورزیم و بـه درگـاه خداونـد توبـه‌ای نصـوح داشـته باشـیم بـا تـرک گناهـان و پشـیمانی و نـدامت از آن و عـزم را جـزم کـردن بـرای عـدم بازگشـت بـه آن بـه همـراه بازگردانـدن حـق النـاس، اگـر گنـاه شخصـی مربـوط بـه ضـایع کـردن یـا ظلـم کـردن در حـق دیگـران

---

[1] مسلم ۱۹۷۷

است. بیایید و این ده روز را نقطه شروعی تازه برای پیمانی نو با خداوند قرار بدهیم: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ (ای کسانی که ایمان آورده اید به درگاه خدا توبه ای راستین کنید امید است که پروردگارتان بدیهایتان را از شما بزداید و شما را به باغهایی که از زیر آن جویبارها روان است درآورد).

٤١ نشانه فهم ودرایت شخص مسلمان است که در این ده روز در کنار عبادت خاص مانند ذکر و نماز، سایر عبادات و اعمال نیک که منفعتش به دیگران می رسد را هم انجام دهد تا ثواب و پاداشش بیشتر شود.

٤٢ انجام عمل صالح در این ده روز و دوری از گناهان، شخص مسلمان را بر بزرگداشت

شعایر الهی و حفظ حدودش، تربیت می‌کند.
چونکه ده روز بزرگ در ماهی حرام است.
وخداوند در مورد ماههای حرام می فرماید:
﴿فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ (در این چهار ماه
بر خود ستم مکنید). و می‌فرماید: ﴿ذَلِكَ
وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ (این
است احکام حج و هر کس اموری را که خدا
حرمت نهاده بزرگ و محترم شمارد البته این
برایش نزد خدا بهتر خواهد بود).

عمل صالح در این ده روز و توشه ذخیره
کردن از طاعات وخیرات و سرمایه گذاری
در این مناسبتی که در سال فقط یکبار است،
بهترین روش تربیت کردن نفس برای عبادت
خداوند و ازدیاد ایمان است تا که این
حالت، انگیزه ای برای عمل بیشتر در طول
سال باشد.

همسران و فرزندانمان، امانت‌هایی نزد ما هستند. و در حدیث آمده: «هر کدام از شما مسئول هستید و درباره افرادی که به سخن شما گوش می‌دهند بازخواست خواهید شد».[1] پس تلاش کنیم فرزندانمان را برای بزرگداشت این ده روز، تربیت کنیم و برای انجام عبادت در آن تشویقشان کرده و تمرینشان دهیم و قبل از رسیدن این ایام از بزرگیش برایشان بگوییم وخودمان هم در بزرگداشتش، الگویی حسنه باشیم.

---

[1] بخاری ٢٤٠٩ و مسلم ١٨٢٩